

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐԵԼԱՎՄԱՆ
ՈՒՂԻՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ

Հայաստանի բանկային համակարգը ոչ լիարժեք կերպով է համապատասխանում տնտեսության կայուն զարգացման նպատակներին, որն էլ ի վերջո բացասաբար է անդրադառնում վերջինիս երկարատև կայունության վրա: Սույն հոդվածում դիտարկվում են Հայաստանի բանկային համակարգի կայունության ամրապնդման ուղիները, որոնք միաժամանակ կնպաստեն նաև հսկողությունից խուսափելու և տնտեսության կայուն զարգացմանը:

Բանալի բառեր՝ բանկային համակարգի կայունություն, առևտրային բանկեր, տնտեսության իրական հատված, կառավարման որակ

Համաշխարհային տնտեսությունն ընդգրկած վերջին ֆինանսատնտեսական ճգնաժամը վկայեց այն մասին, որ անհրաժեշտ է լուրջ ճշգրտումներ մտցնել տնտեսական և սոցիալական զարգացումների գործող ռազմավարությունների մեջ: Նման ճշգրտումները կարևոր են ինչպես համաշխարհային ֆինանսական ճարտարապետության, այնպես էլ առանձին երկրների տնտեսության և դրա առանձին ոլորտների, այդ թվում՝ բանկային ոլորտի կայուն զարգացման համար:

Բանկային համակարգի և տնտեսության փոխադարձ կապը բավական նշանակալի է: Բանկային ոլորտը կախում ունենալով տնտեսությունից, իր հերթին, էական ազդեցություն ունի վերջինիս զարգացման վրա: Հետևաբար, բանկային համակարգի զարգացման կայունությունը համարվում է մակրոտնտեսական կայունության անհրաժեշտ, բայց ոչ բավարար պայման: Ավելին, բանկային ոլորտի ֆինանսական կայունությունը կարող է դրական գնահատվել միայն այն դեպքում, երբ դրա միջոցով հնարավոր է հասնել պետության կողմից նախանշված մակրոտնտեսական ցուցանիշներին:

Տնտեսությունից բխող և բանկային ոլորտի վրա ազդող գործոնները հիմնականում ընկած են համախառն ներքին արդյունքի շարժընթացի, բնակչության եկամուտների ու զբաղվածության մակարդակի հիմքում: 2008 թվականի համաշխարհային ֆինանսատնտեսական ճգնաժամը ցույց տվեց, որ բանկերը կարող են ոչ միայն արագացնել տնտեսական զարգացումը, այլ նաև խաթարել տնտեսական հավասարակշռությունը, պատճառ հանդիսանալով ճգնաժամային երևույթների առաջացման համար: Ավելին, բանկային ոլորտի կայուն զարգացման համար կարևոր է հաշվի առնել նաև դրա փոխկապվածությունը ապրանքների ու ծառայությունների, անշարժ գույքի շուկաների, ինչպես նաև ֆինանսական շուկայի այնպիսի կարևորագույն հատվածների հետ, ինչպիսիք են դրամական և ֆոնդային շուկաները: Ֆինանսատնտեսական ճգնաժամից հետո անհրաժեշտ է ուշադրությամբ հետևել անշարժ գույքի շուկայում գործարար ակտիվությանը, ֆոնդային շուկայում դասիչների տատանումներին, արտասահմանյան կապիտալի շարժին և կառուցվածքին (օրինակ, բազմաթիվ երկրների համար վտանգավոր ցուցանիշ կարող է համար-

վում ՀՆԱ-ի 10%-ը գերազանցող արտասահմանյան կապիտալի ներդրումների տարեկան ներհոսքը):

Բանկային համակարգում հավասարակշռության խախտման ու ճգնաժամային երևույթների ծագման տեսանկյունից շուկայի յուրաքանչյուր ոլորտի և հատվածի գնահատման համար անհրաժեշտ է մշակել ցուցանիշների համախումբ, որոնց շեղումը նախանշված սահմանային արժեքներից կարևոր ազդանշան կհանդիսանա շուկայի կարգավորիչների և նրա ինստիտուտների համար՝ կանխարգելիչ միջոցառումների ձեռնարկման համար: Այդպիսի ցուցանիշներ կարող են հանդիսանալ սղաճի մակարդակը, արտաքին տնտեսական կոնյուկտուրայի տատանումների հետևանքով պետական բյուջեի դրամական հոսքերի փոփոխականությունները, տնտեսության մեջ իրական տոկոսադրույքների բարձր մակարդակը, ազգաբնակչության խնայողությունների ցածր մակարդակը և այլն: Որպես ճգնաժամի ազդանշան կարող է լինել նաև պետության կախվածությունը արտաքին և ներքին փոխառություններից (դրանք, այսպես կոչված, պետության ներքին և արտաքին լծակներն են լներիջ), ներքին պարտքի գումարի և ՀՆԱ-ի հարաբերակցությունը, մասնավոր հատվածի ու պետության ներքին պարտքի և ՀՆԱ-ի հարաբերակցությունը: Ազգային և համաշխարհային տնտեսությունների մակարդակներով տնտեսական համակարգի տարրերի փոխկապվածության խորն ըմբռնումը, ինչպես նաև դրանց ցուցանիշային գնահատումը թույլ է տալիս պատկերացում ունենալ համակարգային ռիսկերի ծագման մասին, հետևաբար և ձեռնարկել ճգնաժամը կանխարգելող միջոցառումներ:

Հայաստանում թեև ֆինանսատնտեսական ճգնաժամը տնտեսության վրա ազդեցություն ունեցավ այլ ուղիներով և բանկային համակարգը գերծ մնաց խոշոր ցնցումներից, սակայն այնուամենայնիվ բանկերը ևս ունեցան զգալի կորուստներ՝ կապված տնտեսական անկման, գործարարների և ազգաբնակչության դրամական հոսքերի նվազման ու վճարունակության խնդիրների հետ: Հետևաբար, տնտեսության և ֆինանսական հոսքերի զրոբալացման պայմաններում ճգնաժամային երևույթների հակազդելու տեսանկյունից մեծապես կարևորվում է բանկային համակարգի կայունության ամրապնդումը: Պետք է փաստել, որ չնայած համաշխարհային տնտեսության մեջ ճգնաժամների առաջացման հաճախականությանը, ներկայումս ոչ մի երկրում դեռևս չի ձևավորվել բանկային համակարգում ճգնաժամերի կանխարգելման և դրա կայուն զարգացումն ապահովող համընդհանուր մոդել: Այս առումով, կարծում ենք, որ Հայաստանի բանկային համակարգի համար առավել նպատակահարմար կլինի կայուն զարգացման մոդելի կիրառումը, որի նպատակն է՝ կանխարգելել բանկային կապիտալի գործունեության անհավասարությունը և անարդյունավետությունը: Բանկային համակարգի կայունությունն ենթադրում է նախևառաջ դրա զարգացումը որպես հասարակական նշանակության կառույցի, որը պետք է ապահովի հասարակության պահանջմունքներին համապատասխան գործունեության վերարտադրության ընդլայնում՝ ինչպես քանակական, այնպես էլ որակական առումով:

Բանկային համակարգի զարգացման կայունությունը կարելի է բնութագրել մի շարք հատկանիշներով, մասնավորապես՝

- քանակական և որակական չափանիշներով գործունեության ընդլայնում,
 - գործունեության բոլոր ուղղությունների և տարրերի հավասարակշռված զարգացում, որն ուղեկցվում է ներդրումային պորտֆելի դիվերսիֆիկացմամբ և տնտեսական տարբեր ռիսկերի նվազեցմամբ,
 - երկարաժամկետ կայուն զարգացում ինչպես ամբողջ համակարգի, այնպես էլ առանձին բանկային հաստատությունների համար:
- Որպես Հայաստանի բանկային համակարգի կայուն զարգացման չափորոշիչներ կարող են սահմանվել հետևյալները.
- որպես հասարակական կարևոր նշանակության կառույցի բնույթի պահպանումը և ամրապնդումը,
 - կուտակային կապիտալի արդյունավետ բաշխումը և անխափան շրջանառության ապահովումը,
 - կայունության (հավասարակշռության) պահպանումը ներքին և արտաքին բացասական ազդակների ու ցնցումների դեպքում,
 - ռիսկերի ճշգրիտ գնահատման և արդյունավետ կառավարման հնարավորությունը,
 - անհամաչափությունների ինքնաճշգրտման, դրանց սահմանափակման և վերացման հնարավորությունը:

Տվյալ չափորոշիչները թույլ են տալիս սահմանել բանկային համակարգի զարգացումը գնահատող ցուցանիշները մակրոմակարդակում, որոշել զարգացման ուժեղ և թույլ կողմերը, ինչպես նաև գնահատել այն համակարգային ռիսկերը, որոնց հետ բախվում են առևտրային բանկերը իրենց գործունեության ժամանակ:

Բանկային համակարգի կայունության գնահատման ցուցանիշների մեջ կարելի է առանձնացնել 3 համախումբ: Առաջին համախումբը բացահայտում է այն ցուցանիշները, որոնց միջոցով բնութագրվում են բանկային համակարգին բնորոշ գործառնությունների իրականացումը: Երկրորդ համախմբի միջոցով գնահատվում են այն գործընթացները, որոնք կապված են տնտեսվարող սուբյեկտներին կանխիկ, ինչպես նաև անկանխիկ դրամական միջոցներով ապահովման հետ: Ցուցանիշների երրորդ համախումբը վերաբերվում է բանկային ոլորտի կոնկրետ բնութագրիչներին:

Հայաստանի բանկային համակարգի ներկայիս իրավիճակի վերլուծության, առկա խնդիրների և զարգացման ուղղությունների ուսումնասիրությունների հիման վրա առաջարկվում է մշակել մեր հանրապետության բանկային համակարգի կայուն զարգացման օպտիմալ մոդել՝ բաղկացած հետևյալ հիմնական բաղադրիչներից.

- ինստիտուցիոնալ,
- ենթակառուցվածքային,
- կարգավորող,
- գործառնության /ֆունկցիոնալ/:

I. Ինստիտուցիոնալ բաղադրիչը ներառում է բանկային ու վարկային հաստատությունների համակարգը: Վերջինիս արդիականացումը պետք է ապահովի ունիվերսալ և մասնագիտացված վարկային հաստատությունների միջև օպտիմալ հարաբերակցությունը, մասնագիտացված (ներդրումային բանկեր և զարգացման բանկեր) բանկային և այլ ֆինանսական կազմակերպությունների շրջանակի ընդլայնումը, որոնք աշխատում են ինչպես ամբողջ հանրապետության, այնպես էլ հանրապետության առանձին տարածաշրջանային մակարդակներում:

Ինստիտուցիոնալ զարգացման կարևոր ուղղություն է համարվում փոքր վարկային հաստատությունների հատվածի ձևավորումը (քաղաքային վարկային միություններ, վարկային ընկերակցություններ, փոխադարձ վարկերի միություններ և այլն), ինչը հնարավորություն կտա մատուցել ավանդային, վարկային և հաշվարկային ծառայություններ ցածր եկամուտ ունեցող իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց, անհատ ձեռներեցներին ու վարկային համակարգի միջոցով նրանց դրամական խնայողություններն ուղղել տնտեսության իրական հատված:

Վերջին հաշվով, բանկային համակարգի ինստիտուցիոնալ զարգացումը կապված է տարածաշրջանային մակարդակով կայուն և արդիական բանկային համակարգի ձևավորման հետ, որը հնարավորություն կընձեռնի լիովին բավարարել հասարակության պահանջմունքները բանկային ծառայությունների լայն տեսականու հանդեպ:

II. Ենթակառուցվածքային բաղադրիչը ներառում է բանկի գործունեության նորմատիվ-իրավական բազան, ինչպես նաև գիտավերլուծական ապահովումը:

Տվյալ բաղադրիչի արդիականացման համար անհրաժեշտ է կատարելագործել բանկային համակարգի իրավիճակի ուսումնասիրությունները, բանկային օրենսդրության ոլորտում կիրառել նորարարական մեթոդներ, այդ թվում՝ մշակել նոր նորմատիվ ակտեր կամ փոփոխել գործողները: Ենթակառուցվածքային բաղադրիչը պետք է շոշափի տնտեսության կայուն զարգացմանը նպաստող դրամավարկային քաղաքականության և բանկային արդյունավետ վերահսկողության հիմնական ուղղությունները: Մասնավորապես, դրամավարկային քաղաքականության ոլորտում անհրաժեշտ է շեշտադրում կատարել այնպիսի հայեցակարգի վրա, որը հիմնված կլինի հիմնական մակրոտնտեսական նպատակներին հասնելու ուղղությամբ Հայաստանի Կենտրոնական բանկի կողմից կիրառվող մեթոդների արդյունավետության գնահատման վրա:

Ինչ վերաբերվում է բանկային վերահսկողության արդյունավետության բարձրացմանը, ապա կարծում ենք, վերջինս հնարավոր է ապահովել հետևյալ միջոցառումների շնորհիվ.

- վերահսկողության իրավական և մեթոդաբանական բազայի հետագա զարգացում,
- վերահսկողության իրականացման ընթացքում ձևապաշտության (ֆորմալիզմի) բացառում,

- ածանցյալ գործիքների կիրառման հետ կապված ռիսկերի կառավարման մասով բանկային հաստատություններին ներկայացվող պրոդենցիալ նորմերի և պահանջների վերանայում,

- հեռակա և տեղային վերահսկողության իրականացման բարելավում՝ հաշվի առնելով բանկային ոլորտում առաջացող խնդիրների փոփոխությունը,

- բանկային գործունեության որակի ստանդարտների սահմանման գործընթացի արագացում,

- կենտրոնական բանկի վերլուծաբանների արհեստավարժության նկատմամբ պահանջների խստացում :

IV. Գործառության /ֆունկցիոնալ/ բաղադրիչը ներառում է բանկային ծառայությունները, կիրառվող տեխնոլոգիաները և կառավարման համակարգը: Այս ոլորտում կարծում ենք նպատակահարմար կլինի՝

- ընդլայնել բանկային ծառայությունների տեսականին (քանակական և որակական առումով), ինչպես նաև ապահովել դրա զարգացումը՝ տնտեսական զարգացման խնդիրներին, հաճախորդների տարբեր խմբերի պահանջմունքներին, ինչպես նաև միջազգային չափանիշներին համահունչ:

- արդիականացնել բանկային տեխնոլոգիաները՝ կիրառելով ժամանակակից թվային տեխնոլոգիաներ:

Որպես գործառության զարգացման ուղղություններ կարող են հանդիսանալ՝

1. վարկավորման մեթոդների և գործիքների արդյունավետության բարձրացումը ինչպես բանկի և հաճախորդների, այնպես էլ տնտեսական զարգացման տեսանկյունից,

2. կառավարման համար որակյալ տեղեկատվական բազայի ձևավորումը՝ բանկային համակարգի կայունության ամրապնդման համատեքստում,

3. տեղեկատվության հավաքագրման ավտոմատացումը,

4. վարկային բյուրոների և վարկանիշային կազմակերպությունների գործունեության և նրանց կողմից մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացումը:

Բնական է, որ բանկային համակարգի կայունությունն առնչվում է ինչպես առանձին բանկային ինստիտուտների տնտեսական կայունությանը (հատկապես դրա հիմնական բաղադրիչ հանդիսացող ֆինսանսական կայունության), այնպես էլ կայունության այլ ձևերին (քաղաքական, գործառնական, կադրային, կազմակերպչական կայունություն): Կարևոր է ընդգծել, որ կայունության ձևերի համակարգում դրանցից յուրաքանչյուրն ունի իր ուրույն դերկատարումը և եթե որևէ մեկի նշանակությունը թերագնահատվի, ապա բանկի գործունեության որոշակի փուլում այն կհանգեցնի կայունության խաթարման կամ առնվազն զարգացման գործընթացի հապաղման: Հետևաբար, բանկային համակարգի կայուն զարգացման ուղղության ընտրության ժամանակ կարևոր է ընրություն կատարել ոչ թե կայունության առանձին ձևերի միջև, այլև ապահովել համալիր կայունություն՝ բոլոր հիմնական ուղղություններով:

Բանկային համակարգի կայունության ամրապնդման հեռանակարային զարգացման ծրագրի հաջորդ կարևոր բաղկացուցիչը բանկի ակտիվների որակի բարձրացումն է և դրանց ռիսկայնության նվազեցումը: Բարձր ռիսկայնության պատճառներից մեկը բազմաթիվ բանկերի ձգտումն է՝ ապահովել ակտիվների արագ աճ: Ըստ բանկային ոլորտի զարգացման կանոնների, ակտիվների արագ աճը հաճախակի ուղեկցվում է ռիսկերի կառավարման որակի անկմամբ, ինչն էլ իր հերթին հանգեցնում է ակտիվների որակի անկման: Բանկային ոլորտի զարգացման վրա ակտիվների արագ աճի բացասական ազդեցությունն արտահայտվում է որոշակի ժամանակահատվածի ընթացքում. սկզբնական շրջանում շահույթի աճի տեմպերը բավականին բարձր են, այնուհետև նկատվում է նվազման միտում: Այս ամենի պատճառը ռիսկերի անտեսումն է կամ դրանց սխալ գնահատումը, ինչի արդյունքում կարող են առաջանալ կորուստներ:

Ներկայիս պայմաններում առևտրային բանկերի վարկային պորտֆելի բարձր ռիսկայնության պատճառ կարող է հանդիսանալ տնտեսության իրական հատվածի անբարենպաստ իրավիճակը, որին բնորոշ է արտադրության անկումը, ձեռնարկությունների ծանր ֆինանսական վիճակը, գործազրկության աճը և այլ խնդիրներ: Նման պայմաններում, տնտեսության վարկավորման աճը մի կողմից ռիսկային է, բայց, մյուս կողմից էլ, այն խիստ անհրաժեշտ է մեր հանրապետությունում տնտեսական աճի խթանման համար: Ստեղծված իրավիճակից դուրս գալու համար անհրաժեշտ է մշակել տնտեսությունը ճգնաժամից դուրս բերելուն ուղղված վարկավորման կազմակերպման նոր մոտեցումներ: Դա պետք է հնարավորություն ընձեռի ոչ միայն թոթափել տնտեսական անկումը, այլ նաև ֆինանսապես աջակցել տնտեսության արդիականացմանը և կայուն զարգացմանը: Այս առումով, նախևառաջ անհրաժեշտ է վերացնել տնտեսության իրական հատվածի վարկավորման հարցում առևտրային բանկերի ցուցաբերած պասիվությունը: Այս խնդրի լուծումը պահանջում է համալիր միջոցառումների իրականացումը, մասնավորապես.

- ✓ Կենտրոնական բանկի գլխավոր նպատակի վերանայում՝ գնաճի զսպման փոխարեն սահմանելով կայուն տնտեսական աճի ապահովումը,
- ✓ առևտրային բանկերի գործունեության նոր ոլորտների սահմանում՝ օրենսդրական համապատասխան փոփոխությունների հիման վրա,
- ✓ վերաֆինանսավորման համակարգի վերանայում ,
- ✓ առևտրային բանկերի համար՝ հաճախորդների հետ փոխգործակցության նոր մոտեցումների մշակում,
- ✓ ներբանկային վարքագծի կանոնների սահմանման գործընթացում առևտրային բանկերի միությունների դերակատարման ընդլայնում:

Եթե ներկայիս իրավիճակը դիտարկենք որպես արտաքին խորը ու հիմնարար բնույթի գործոնների ազդեցության հետևանք, ապա պետք է նշել նաև մի շարք ներքին բացասական գործոնների առկայությունը, որոնք կապված են Հայաստանի տնտեսության ոչ բավարար զարգացման մակարդակի, կառուցվածքային անհամամասնությունների և դեռևս զարգացման փուլում գտնվող ողջ ֆինանսական ոլորտի հետ:

Հայտնի է, որ ցանկացած երկրում բանկային ոլորտի զարգացման հիմնա-
 րար գործոններից մեկն է հանդիսանում տնտեսության և նրա առանձին
 ոլորտների վիճակը: Ընդ որում, հենց այդ գործոնով են որոշվում բանկային
 ռեսուրսների ձևավորման քանակական և որակական չափորոշիչները, այդ
 ռեսուրսների տեղաբաշխման ոլորտը, բանկի ակտիվային պորտֆելի որակը,
 ներդրումների շահութաբերությունը, այսինքն, ընդհանուր առմամբ, բանկերի
 ֆինանսական կայունությունը: Միննույն ժամանակ, հարկ է նշել, բանկային
 համակարգն իր հերթին կարևոր դերակատարում ունի տնտեսական մեթոդ-
 ներով տնտեսության իրական հատվածի աջակցության և զարգացման գոր-
 ծընթացում: Ներկայումս, Հայաստանում բացակայում է առևտրային բանկերի
 կողմից տնտեսության արդիականացման և տարածաշրջանների զարգացման
 ուղղությամբ համալիր ծրագիր: Բացի այդ, ԿԲ կողմից իրականացվող դրա-
 մավարկային քաղաքականությունն անմիջականորեն ներառված չէ տնտե-
 սական աճի խթանման և տնտեսության կառուցվածքային բարեփոխումների
 իրականացման գործընթացի մեջ: Շուկայական բարեփոխումների ողջ ժամա-
 նակահատվածում Հայաստանի Կենտրոնական բանկի դրամավարկային քա-
 ղաքականությունն ուղղված է եղել միայն գնաճի կայունության ապահովմա-
 նը¹: Բայց անգամ զարգացած երկրներում տնտեսական աճին խթանելու հա-
 մար կենտրոնական բանկերն իրենց դրամավարկային քաղաքականության
 մեջ ներառում են տնտեսական աճին միտված հստակ նպատակներ: Մասնա-
 վորապես, Եվրոպական կենտրոնական բանկը դրամավարկային քաղաքակա-
 նության խնդիր է համարում ոչ միայն գների կայունության ապահովումը², այլ
 նաև տնտեսական աճին խթանումը, ԱՄՆ ԴՊՀ-ն՝ առավելագույն զբաղվա-
 ծության ապահովումը և միայն դրանից հետո գների կայունությունը³:

Բանկային համակարգի կայունության ամրապնդման տեսանկյունից
 ներկայումս կարևորվում է, որպեսզի բանկային համակարգն ավելի ակտիվ
 մասնակցություն ցուցաբերի տնտեսության կառուցվածքային բարեփոխում-
 ների գործընթացում՝ մշակելով իրական հատվածի զարգացման և ար-
 դիականացման համալիր ծրագիր: Ընդ որում, շուկայական մեխանիզմները,
 այդ թվում՝ դրամավարկային քաղաքականության գործիքները, պետք է նե-
 րառված լինեն տվյալ ծրագրի իրականացմանն ուղղված միջոցառումների
 ցանկի մեջ:

Առևտրային բանկերի կողմից տնտեսության իրական հատվածի վարկա-
 վորման խթանման խնդիրը լիովին չի կարող լուծվել վերջիններիս ներգրա-
 ված միջոցների և Կենտրոնական բանկի վերաֆինանսավորման մեխանիզմի
 միջոցով: Տնտեսության իրական հատվածում ներդրումները խթանելու ուղ-
 ղությամբ կարևոր խնդիր է հանդիսանում բանկերում երկարաժամկետ ռե-
 սուրսների ձևավորման արդյունավետ և մշտապես գործող մեխանիզմի ձևա-
 վորումը: Փաստացիորեն, նշված խնդիրը շարունակում է չլուծված մնալ՝
 չնայած այն հանգամանքին, որ այդ ռեսուրսներն անհրաժեշտ են տնտեսու-

¹ «ՀՀ կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենք//www.arlis.am

² <https://www.ecb.europa.eu/home/html/index.en.html>

³ <https://www.federalreserve.gov/monetarypolicy.htm>

թյանը: Նման իրավիճակում նպատակահարմար կլինի, որպեսզի տնտեսության ֆինանսավորման ուղղությամբ հիմնական բեռն իրենց վրա վերցնեն մասնագիտացված ներդրումային բանկերը:

Ներկայումս գործող «Բանկերի և բանկային գործունեության մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն առևտրային բանկերը չի թույլատրվում անմիջականորեն ներդրումներ կատարել տնտեսության մեջ¹: Տվյալ պարագայում տնտեսության իրական հատվածի ֆինանսավորման հիմնական աղբյուրը բիզնեսի գծով տրամադրվող վարկերն են, որոնք բավական բարձր տոկոսադրույքներ ունեն, ինչը բնականաբար կասկածի տակ է դնում դրանց տնտեսական արյունավետությունը: Առևտրային կազմակերպությունները վարկեր են ներգրավում սեփական ֆինանսական միջոցների բացակայության պատճառով՝ դրա դիմաց գրավադրելով կազմակերպության և դրա սեփականատերերի գույքը: Տնտեսական գործունեության ընթացքում ձևավորված դրամական հոսքերը ուղղվում են վարկի մայր գումարի և տոկոսադրույքների մարմանը և կազմակերպությունն ի վերջո կհայտնվի ավելի վատ ֆինանսական իրավիճակում: Նման պայմաններում հնարավոր են վարկի մարումների գծով ուշացումներ կամ ընդհանրապես դրանց դադարեցում, ինչն արդեն բացասաբար կազդի բանկի ֆինանսական կայունության վրա:

Տնտեսական զարգացման համաշխարհային փորձը վկայում է, որ բանկային համակարգի և տնտեսության իրական հատվածի համընթաց զարգացման համար անհրաժեշտ են հատուկ մասնագիտացված բանկային կառույցներ, որպեսզի առավել լիարժեք ու արդյունավետ կերպով իրականացվեն տնտեսության ֆինանսավորման գործառույթները: Առաջին հերթին, դրանց շարքում պետք է առանձնացնել ներդրումային և զարգացման բանկերը, որոնք կարող են գործել ինչպես հանրապետական, այնպես էլ տարածաշրջանային մակարդակներում:

Կարծում ենք, որ ներդրումային բանկերի ստեղծումը և զարգացումը մեր հանրապետությունում կնպաստի տնտեսության իրական հատվածում ներդրումների խթանմանը, արժեթղթերի շուկայի զարգացմանը և կայուն տնտեսական աճի ապահովմանը, ինչն էլ իր հերթին կնպաստի բանկային համակարգի կայունության ամրապնդմանը և զարգացմանը: Հայաստանում տնտեսության զարգացման և ներդրումների խթանման տեսանկյունից կարևորվում է նաև ներդրումային բանկերի զարգացման տարածաշրջանային ուղղվածությունը: Հանրապետության տարածաշրջաններում ներդրումային բանկերը կարող են դառնալ տարածաշրջանային բանկային համակարգի անբաժանելի մաս՝ ապահովելով տարածաշրջանային մակարդակով տնտեսական զարգացման ծրագրերի իրականացումը և հանրապետության մարզերի տնտեսությունների արդիականացումը:

Ներկայումս, բանկային համակարգի կայունության ոլորտում հնարավոր խնդիրների ծագման և ռիսկայնության աճի ամենատարածված պատճառներից մեկն էլ հանդիսանում է կառավարման ցածր որակը:

¹ «Բանկերի և բանկային գործունեության մասին» ՀՀ օրենք//www.arlis.am

Կառավարման որակի բարձրացման խնդիրը պետք չէ համարել միայն բանկի գործադիր ղեկավարության պարտականությունը: Բանկի կառավարման գործընթացում բարձրագույն ղեկավարության աշխատանքի կազմակերպման հարցում մեծ դերակատարում ունեն նաև բաժնետերերը և մասնակիցները, վերջիններիս նպատակները, ինչպես նաև բարձրագույն ղեկավարության աշխատանքի վրա նրանց ունեցած ազդեցության չափը: Այդ առումով որպես միջնաժամկետ և երկարաժամկետ բնույթի միջոցառում պետք է նշել բանկերի միության կողմից բանկային գործունեության որակի ստանդարտների մշակումը, որոնք թույլ կտան համապատասխան իրավական հիմք ստեղծել բանկի ղեկավարության և բաժնետերերի շահերի բախումների կարգավորման համար:

Հայաստանի բանկային համակարգի կայունության ամրապնդման և առևտրային բանկերի կառավարման որակի բարձրացման նպատակով, կարծում ենք, նպատակահարմար կլինի մշակել նաև բանկի կորպորատիվ կառավարման միասնական ստանդարտներ, որոնց հիման վրա բանկերում կձևավորվեն կորպորատիվ վարքագծի և կորպորատիվ էթիկայի կանոններ: Վերջիններիս միջոցով առավել արդյունավետ կերպով կկանոնակարգվեն առևտրային բանկերի գործունեության զարգացմամբ շահագրգիռ բոլոր կողմերի (բաժնետերեր, բանկի ղեկավարություն, բանկի աշխատակիցներ, հաճախորդներ, վերահսկող մարմին) միջև հարաբերությունները: Պետք է նշել, որ նմանատիպ ստանդարտների ներդրման անհրաժեշտության մասին է նշված նաև Բազելյան կոմիտեի մշակած ուղեցույցներում¹:

Ներկայումս, բանկային կառույցներում կառավարման ցածր որակի տարբեր դրսևորումները կանխարգելելու համար անհրաժեշտ է յուրաքանչյուր բանկում մշակել և հաստատել հակաճգնաժամային միջոցառումների ծրագիր, որը կապահովի նման պայմաններում բանկի ղեկավարության կողմից համապատասխան միջոցառումների մշակման և իրականացման հստակ կանոնակարգումը և թափանցիկությունը: Նման միջոցառումներ կարող են համարվել՝

- բանկի հիմնական կառուցվածքային ստորաբաժանումների աշխատանքի խիստ կոորդինացումը,
- բանկի դրամական հոսքերի թափանցիկության ապահովումը,
- օրական կտրվածքով տեղեկատվական հոսքերի կոորդինացումը և իրավիճակի փոփոխության վերահսկումը,
- բարձրագույն ղեկավարությանը ամենօրյա տեղեկատվության տրամադրումը, վերջիններիս կողմից էլ՝ բաժնետերերին,
- շուկայական դիրքերի մասով բանկի դիրքորոշման ամենօրյա հստակեցումը,
- շուկայում ձևավորված տոկոսադրույքների փոփոխության նկատմամբ զգայուն ակտիվների և պասիվների միջև անհավասարակշռության

¹ BCBS-Strengthening the resilience of the banking sector

հնարավորինս կրճատումը և նրանց տարանջատման ամենօրյա վերահսկողությունը,

- իրավիճակի սցենարային վերլուծության իրականացումը:

Բանկային համակարգի կենտրոնացված կառավարման համակարգի հիմնական թերությունը բանկային ռիսկերի համալիր կառավարման բացակայությունն է, ինչը որոշակիորեն պայմանավորված է նաև բանկային օրենսդրության և պրուդենցիալ նորմերի ու պահանջների անկատարությամբ: Կենտրոնական բանկն այս ուղղությամբ կարևոր անելիքներ ունի՝ կապված հեռակա և անմիջական վերահսկողական արդյունավետ մեխանիզմների ձևավորման հետ, որը թույլ կտա ժամանակին բացահայտել խնդրահարույց բանկերը, ինչպես նաև նրանց գործունեության համապատասխան խնդրահարույց ոլորտները: Ներկայումս վերահսկողության ոչ բավարար արդյունավետության պատճառը դրա ձևական կիրառումն է և գրագետ վերլուծաբանների կադրային ներուժի անբավարարությունը: Որպես կանոն, բանկի ֆինանսական կայունության վերլուծությունը և գնահատումը կապված է ոչ թե բանկերում իրական և խորքային խնդիրների բացահայտման հետ, այլև ԿԲ կողմից սահմանված նորմատիվային ցուցանիշների մակարդակի որոշման և գնահատման հետ՝ պահանջվող սահմանային արժեքներին դրանց համապատասխանությունն որոշելու նպատակով: Տվյալ խնդիրը հնարավոր է լուծել՝ ստեղծելով մշտական հիմունքներով գործող բանկային վերլուծաբանների խումբ, որոնք մանրակրկիտ կվերլուծեն և կգնահատեն բանկի ֆինանսական իրավիճակը:

Ամփոփելով պետք է նշել, որ Հայաստանի բանկային համակարգը ոչ լիարժեք կերպով է համապատասխանում տնտեսության կայուն զարգացման նպատակներին, որն էլ ի վերջո բացասաբար է անդրադառնում վերջինիս երկարատև կայունության վրա: Վերոհիշյալ միջոցառումների իրականացումը, կարծում ենք, կամրապնդի Հայաստանի բանկային համակարգի կայունությունը, միաժամանակ նպաստելով նաև հանրապետության տնտեսության կայուն զարգացմանը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. «ՀՀ կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենք//www.arlis.am
2. «Բանկերի և բանկային գործունեության մասին» ՀՀ օրենք//www.arlis.am
3. BCBS-Strengthening the resilience of the banking sector
4. <https://www.ecb.europa.eu/home/html/index.en.html>
5. <https://www.federalreserve.gov/monetarypolicy.htm>

РАФИК АРУТЮНЯН

Экономист

СПОСОБЫ ПОВЫШЕНИЯ СТАБИЛЬНОСТИ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ РА

Банковская система РА не в полной мере соответствует целям устойчивого развития экономики. Это негативно отражается на долгосрочной устойчивости экономики. В данной статье рассматриваются пути укрепления стабильности банковской системы Армении, которые одновременно будут способствовать устойчивому развитию экономики страны.

RAFIK HARUTYUNYAN

Economist

WAYS TO IMPROVE THE FINANCIAL SYSTEM STABILITY
OF THE REPUBLIC OF ARMENIA

The banking system of Armenia is inadequate for the sustainable development of the economy, which, after all, adversely affects its long-term sustainability. This article examines the ways of strengthening the stability of the Armenian banking system, which will also contribute to the sustainable development of the Armenian economy.

ՀԱՅԿ ԱՆՏՈՆՅԱՆ

ՀՀ Կառավարության աշխատակազմի
«Տեղեկատվության և վերլուծության կենտրոն»,
վերլուծությունների ծառայության վերլուծաբան,
ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի ասպիրանտ

ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ ՈՐՊԵՍ
ՀՀ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ
ՍՈՒՔՑԵԿՏ

Ռազմական անվտանգության էության, նրա կառուցվածքաբանականային և գործառնության կողմերի ըմբռնումը, ինչպես նաև ռազմական անվտանգության ապահովման հետ կապված խնդիրների գործնական լուծումներն անհնար է իրականացնել առանց նրա սուբյեկտների բնույթն ըմբռնելու: Ընդունելով ռազմական անվտանգության ապահովման տիրույթում պետության գլխավոր և որոշիչ դերը, պետք է մատնանշել, որ դրա լիարժեք ապահովման հնարավոր է հասնել միայն պետական բոլոր մարմինների և ինստիտուտների նպատակամղված գործունեության արդյունքում: Որպես ռազմական անվտանգության ապահովման տարածքային ենթահամակարգ է հանդես գալիս տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների համակարգը, որոնք պետական վերադաս մարմինների համադասամբ մասնակցում են պետության պաշտպանության կազմակերպմանը:

Հանգուցային բառեր՝ ռազմական անվտանգություն, տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման համակարգեր, ռազմական անվտանգության ապահովման սուբյեկտներ:

Պետության ռազմական անվտանգությունը նրա ազգային անվտանգության կարևորագույն ենթահամակարգերից մեկն է: Ընդհանրական առումով այն բնութագրվում է որպես պետության ազգային շահերի պաշտպանվածություն ռազմական բնույթի սպառնալիքներից: Ինստիտուցիոնալ պլանում ռազմական անվտանգության հիմնական նպատակն է պետության տարածքային ամբողջականության զինված պաշտպանությունը, անկախության և ինքնիշխանության ապահովումը, հասարակական և պետական կառույցի